

BETA VERZIA

SASKA - PROGRAM 2023

SPOLOČENSKÉ REZORTY

ŠKOLSTVO - VEDA A VÝSKUM - KULTÚRA - OSOBNÉ SLOBODY

SASKA

SLOBODA A SOLIDARITA

1. Školstvo, veda, výskum a šport

REGIONÁLNE ŠKOLSTVO

1. Platy učiteľov

Slovenské školstvo nedokáže motivovať kvalitných učiteľov a zároveň prichádza o najväčšie talenty, ktoré by mohli vzdelávať deti. Platy slovenských učiteľov v pomere k platom vysokoškolsky vzdelaných ľudí nedosahujú ani len priemer krajín OECD¹. Za priemerom OECD vo výsledkoch v čítaní, matematike aj prírodných vedách zaostávajú aj naši žiaci. Poľskí a českí žiaci nás v poslednom dostupnom roku 2018 predbehli vo všetkých troch oblastiach, žiaci v Maďarsku dosahujú lepšie výsledky v čítaní a prírodných vedách.

Riešenie

Zavedieme automatické pravidelné zvyšovanie plátov pedagogických zamestnancov v školstve o infláciu. Ďalšie navýšenie bude naviazané na merateľné zlepšenie vo výsledkoch žiakov.

2. Zvyšovanie príspevkov na prevádzku o infláciu

Rodičia musia často doplácať na opravy, pomôcky či vybavenie školy. Je to spôsobené tým, že príspevok na žiaka určený na prevádzku (prevádzkový normatív) sa rokmi zvyšoval iba minimálne a reálne dokonca klesol². Spolu s ďalšími faktormi, akými je napríklad nárast cien energií, to spôsobuje zhoršujúci stav priestorov škôl, čo má negatívny vplyv aj na kvalitu a efektívnosť vyučovacieho procesu.

Riešenie

Zavedieme pravidelné zvyšovanie prevádzkového normatívu o infláciu.

Pre školy s priestormi s najväčšími nedostatkami³ pripravíme dopytovo orientované výzvy na modernizáciu priestorov, učební a vybavenia škôl s finančnou podporou európskych štrukturálnych fondov.

3. Tvorba rozpočtu školstva

¹ Podľa údajov OECD učiteľ v predprimárnom vzdelávaní zarába 56 % platu vysokoškolsky vzdelaných ľudí (priemer OECD je 81 %). Na základných školách je to na prvom stupni 72 % (priemer OECD je 86 %), na druhom stupni tiež 72 % (priemer OECD je 90 %) a na stredných školách 75 % (priemer OECD je 96 %). OECD, 2021: https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=EAG_TS_ACT

² V roku 2010 mali školy na prevádzku vyčlenených 207,6 milióna eur. V roku 2021 to bolo 213,5 milióna eur. Tento nárast ale neodráža ani len infláciu. Ak by boli rástli normatívy iba o infláciu, táto suma by v roku 2021 predstavovala vyše 250 miliónov eur.

³ <https://www.minedu.sk/data/att/11780.pdf>

Pri tvorbe rozpočtu verejnej správy sa počíta s aktuálnym počtom žiakov. Avšak v septembri nasledujúceho roka počet žiakov niekedy narastá, napríklad z dôvodu vstupu väčšieho populačného ročníka do škôl k 1. septembru. Z dôvodu nárastu žiakov je následne nutné aktualizovať rozpočet školstva na 4 mesiace končiaceho roka a na celý budúci kalendárny rok. Dorovnanie rozpočtu na reálny počet žiakov ale nie je zákonne garantované a v minulosti dochádzalo k meškaniu platieb⁴.

Riešenie

Zavedieme automatické zákonné pridelenie normatívov zo štátneho rozpočtu do rozpočtovej kapitoly ministerstva školstva⁵.

4. Reforma obsahu vzdelávania

Žiaci v slovenských školách sa prioritne učia veci naspamäť a nezvládajú úlohy zamerané na hodnotenie, analýzu či použitie poznatkov v praxi⁶. Nedostatky nášho vzdelávania potvrdzujú aj medzinárodné porovnania žiakov ako PISA⁷ či TIMSS⁸. Tento stav je spôsobený obsahom a spôsobom výučby, ktoré mladých ľudí nepripravujú na súčasný svet.

Riešenie

Budeme pravidelne testovať a vyhodnocovať vývoj stavu slovenského školstva pomocou národných meraní (Testovanie 5, Testovanie 9, maturita).

Spolu s Národným inštitútom vzdelávania a mládeže (NIVAM) budeme pokračovať⁹ v zavádzaní reformy obsahu vzdelávania, ktorá má za cieľ lepšie prepájanie naučených poznatkov a rozvoj kritického myslenia a umožňuje školám prispôbovať program aj potrebám a záujmom žiakov.

5. Vedenie učiteľov k efektívnym spôsobom výučby

Na slovenských školách prevláda memorovanie a klasická "frontálna" výučba, kde učiteľ jednostranne vysvetľuje učivo¹⁰. Takáto výučba je ale menej efektívna¹¹, než nové spôsoby vyučovania¹².

⁴ <https://www.facebook.com/416183126538793/posts/646326286857808>

⁵ Vychádzať sa bude z údajov o počte žiakov zistených k 15. septembru daného školského roka. Novela zákona 597/2003 Z.z..

⁶ NÚCEM, 2022: <https://www2.nucem.sk/sk/merania/narodne-merania/testovanie-9/roky/2020-2021>

⁷ Programme for International Student Assessment

⁸ Trends in International Mathematics and Science Study

⁹ V roku 2024 sa má začať využívať nový obsah vzdelávania prvých 30 škôl a postupne sa k nim pridajú ďalšie.

¹⁰ Štátna školská inšpekcia, 2021: <https://www.ssi.sk/sprava-o-stave-a-urovni-vychovy-a-vzdelavania/>

¹¹ Hassidov, 2019: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=93623>

¹² práca v skupine, používanie poznatkov v praxi, vedenie diskusie

Na to, aby sme zmenili spôsob vyučovania, je nutné ďalšie vzdelávanie učiteľov zamerané práve na nové metódy výučby.

Riešenie

Aktivity "mentorských centier"¹³ zameriame najmä na vzdelávanie učiteľov v oblasti nových spôsobov výučby s cieľom zlepšiť výsledky žiakov vo vzdelávaní.

6. Moderné učebné materiály

Predpokladom kvalitného vzdelávania sú aj kvalitné pomôcky a učebné zdroje¹⁴. Aj s ohľadom na reformu obsahu vzdelávania je potrebné cielene investovať do modernizácie učebníc a učebných materiálov na školách, ktoré budú zodpovedať potrebám 21. storočia.

Riešenie

Zavedieme osobitný príspevok pre školy na učebnice a pracovné zošity¹⁵. S cieľom podporiť digitálnu gramotnosť žiakov umožníme zabezpečenie aj digitálnych a elektronických učebných zdrojov.¹⁶

7. Jednoduchšia organizácia maturít

S cieľom predísť úniku maturitných testov musia testy vyzdvihovať riaditelia škôl v distribučných centrách a otvárať ich až v deň maturity pod dozorom. Riaditelia musia preto za testami niekedy cestovať aj do iného okresu, navyše na vlastnom aute a na vlastné náklady. Organizácia maturít sa tak komplikuje a prenáša sa zodpovednosť zo štátu na jednotlivých riaditeľov a ich možnosti.

Riešenie

Zabezpečíme doručovanie maturitných testov priamo do školy externým subjektom, čím uľahčíme riaditeľom organizáciu maturít. Pravidlá rozbaľovania a otvárania testov budú naďalej platiť v dnešnej podobe, čím sa predíde možným únikom.

8. Elektronická maturita

Vypĺňanie písomných maturitných testov na počítači sa využíva nedostatočne. Iniciatíva je prenechaná len na jednotlivých školách. Elektronická maturita by pritom

¹³ V rámci Plánu obnovy na ministerstve školstva vzniklo vzdelávanie učiteľov cez "mentorov." Sú to skúsení pokrokoví učitelia a odborníci z praxe, ktorí v regiónoch vzdelávajú učiteľov v oblasti moderných spôsobov výučby.

¹⁴ <https://www.minedu.sk/ministerstvo-otvorilo-trh-s-ucebnicami-skoly-dostanu-na-ich-nakup-11-milionov-eur/>

¹⁵ zo zdrojov EÚ (eurofondy aj Plán obnovy)

¹⁶ Pilotne otestované. Z Plánu obnovy sme na ministerstve školstva financovali učebnice cudzích jazykov v sume 7,6 milióna eur.

zjednodušila organizáciu maturít, šetrila materiály a umožnila rýchlejšie spracovať výsledky testov.

Riešenie

Spustíme postupné zavádzanie elektronickej externej maturity a testovania financované z prostriedkov EÚ určených na podporu vzdelávania.

9. Priamo riadené organizácie

Aj po zlúčení viacerých priamo riadených organizácií¹⁷ existuje priestor na zefektívnenie ostatných organizácií s dôrazom na pomoc učiteľom a deťom.

Riešenie

Pod organizáciu NIVAM (Národný inštitút vzdelávania a mládeže, ktorý zjednotil 5 organizácií: MPC, ŠPÚ, Iuventa, NÚCEM a Slovenská pedagogická knižnica) zlúčime ŠIOV¹⁸. Pod NIVAM zaradíme aj Regionálne centrá podpory učiteľov ("mentorské centrá"), ktoré boli zriadené zo zdrojov Plánu obnovy.

10. Racionalizácia siete škôl

Slovensko má dlhodobo problém s množstvom malých škôl. Tie často nedokážu zabezpečiť vybavenie a kvalifikovaný personál, čo sa v priemere odráža aj na horších výsledkoch žiakov menších škôl^{19, 20}. Veľa základných aj stredných škôl zaznamenalo počas rokov pokles žiakov, ale neprišlo k ich zlúčeniu. Následne tak nedokážu fungovať so svojimi rozpočtami²¹. Plošné riešenie nie je optimálne, keďže v prípade odľahlých obcí či lazov musia byť malé školy zachované. Zároveň je rušenie malých škôl politicky ťažko priechodné, pretože starostovia a primátori nechcú "pripraviť" svojich občanov o školu, hoci môže vykazovať slabé výsledky a nezabezpečovať tak kvalitné vzdelanie pre deti. Dnes neexistuje dostatočná motivácia na to, aby sa školy spojili, a aby starosta vysvetlil prínos spojenia škôl pre rodičov. Často pritom ide o riešenie, ktoré je v záujme budúcnosti detí aj v záujme celej spoločnosti.

Riešenie

Finančne podporíme spájanie menších škôl. Ak sa dve malé školy rozhodnú spojiť, vzniknutá škola dostane naraz vyplatný rozdiel medzi novým normatívom a

¹⁷ Na Slovensku pôsobilo 18 organizácií pod ministerstvom školstva, ktoré mali podporovať a vzdelávať učiteľov, aby dokázali so žiakmi lepšie napredovať; výsledky týchto organizácií boli aktérmi v školstve vnímané ako nedostatočné. Preto sme na ministerstve školstva zlúčili 5 z 18 organizácií s cieľom zefektívniť ich financovanie, fungovanie a prínos k učiteľskej praxi.

¹⁸ Štátny inštitút odborného vzdelávania

¹⁹ IFP, Komentár 2019/15: Monitorujeme monitor

²⁰ IVP: Možnosti racionalizácie siete základných škôl, 2016

²¹ A to napriek tomu, že základné školy majú zvýšený normatív cez tzv. kompenzačný príspevok. Kompenzačný príspevok je číslo, ktorým sa násobí normatív na žiaka, ak je na škole menej ako 250 žiakov. Čím menej žiakov, tým vyšší je normatív na jedného žiaka, aby sa kompenzoval ich nedostatok. Najvyšší normatív je pri školách pod 150 žiakov, kedy sa normatív násobí číslom 1,495.

pôvodným, vyšším kompenzačným normatívom za 5 rokov. Teda, ak sa škola so 125 žiakmi (škola s najvyšším možným normatívom) zlúči so školou s 250 žiakmi (škola s normálnym normatívom), nová škola už bude dostávať normatív v normálnej výške. Ako motiváciu ale dostane naraz sumu rozdielu normatívov za 5 rokov, teda asi 625-tisíc eur²². Sumu môže využiť na rekonštrukciu, renováciu, nákup vybavenia školy, či nákup školského autobusu a zabezpečenie kvalifikovaného personálu. Na jednej strane tak príde k modernizácii priestorov škôl a na strane druhej od 6. roka fungovania takejto zlúčenej školy príde k šetreniu zdrojov štátu. Takisto sa to môže odraziť aj na zvýšenej kvalite výsledkov žiakov.

11. Hlavný školský hygienik

Najmä v čase pandémie do fungovania škôl zasahoval aj rezort zdravotníctva cez úrady verejného zdravotníctva²³ a mal právomoc školy lokálne zatvárať. Úrady však nevnímali otázky fungovania škôl ani problémy, ktoré zatváranie škôl spôsobovalo rodičom, žiakom, aj učiteľom. Neexistuje nástroj, ako by mohlo ministerstvo školstva do takýchto rozhodnutí zasiahnuť, ovplyvniť ich a reflektovať potreby rodičov, žiakov a ich vzdelávania.

Riešenie

Vytvoríme pozíciu Hlavného školského hygienika ako zamestnanca ministerstva školstva. Hlavný školský hygienik bude mať posledné slovo pri schvaľovaní chrípkových prázdnin nariadených ÚVZ²⁴ či RÚVZ²⁵. Bude tiež schvaľovať podmienky na zriadenie škôl a školských zariadení. Tieto podmienky bude môcť upravovať zohľadňujúc potreby regiónu či možný dostatok alebo nedostatok miest, obzvlášť pri zriaďovaní nových materských škôl.

12. Zabezpečenie kvalifikovaných učiteľov

Žiakov na základných školách by malo počas najbližších rokov pribúdať, a to predovšetkým v Bratislavskom kraji. Podľa prognózy Inštitútu vzdelávacej politiky bude v najbližších rokoch rásť počet chýbajúcich učiteľov²⁶.

²² Novelou zákona zároveň upravíme, aby zriadenie novej školy bolo zamietnuté, ak v danej lokalite prišlo k takémuto spojeniu škôl, aby sa zabránilo opätovnému rozdeleniu škôl po ich zlúčení.

²³ ÚVZ či RÚVZ

²⁴ Úrad verejného zdravotníctva

²⁵ Regionálny úrad verejného zdravotníctva

²⁶ IVP, 2023: <https://www.minedu.sk/komentar-012023-prognoza-poctu-ziakov-a-ucitelov-podla-okresov-do-roku-2030/>

Riešenie

Zavedieme pravidelné preplácanie doplňujúceho pedagogického štúdia²⁷ a rozširujúceho štúdia pre učiteľov²⁸ zo strany ministerstva školstva s cieľom zvýšiť kvalitu výučby zapojením odborníkov z praxe²⁹ a uľahčením rozšírenia kvalifikácie existujúcich učiteľov na učenie ďalších predmetov.

13. Duálne vzdelávanie v zdravotníckych odboroch

V súčasnosti nie je duálne vzdelávanie umožnené v zdravotníckych odboroch. Duálne vzdelávanie by žiakom umožnilo pracovať u zamestnávateľa (v ambulanciách či nemocniciach), čo by im umožnilo oboznámiť sa s najnovším vybavením, pomôckami a nadviazať kontakt s reálnou praxou.

Riešenie

Umožníme³⁰ stredným zdravotníckym školám vstupovať do duálneho vzdelávania, čím pre ne vytvoríme možnosť nadviazať spoluprácu so zamestnávateľmi v regióne a priniesť do vzdelávania žiakov najnovšie poznatky z praxe.

14. Účinné doučovanie

Žiaci môžu z rôznych dôvodov³¹ zaostávať a potrebovať pomoc s učivom. Túto pomoc si však môžu dovoliť iba tí rodičia, ktorí majú prostriedky na súkromné doučovanie. Ak žiak doučovanie nedostane, v najhoršom prípade môže zaostávanie vyústiť do opakovania ročníka³².

Riešenie

Preplácanie doučovania zavedieme ako pravidelnú súčasť dotácií pre školy³³. Budeme vyhodnocovať, či doučovanie viedlo k výsledkom - zlepšenie výsledkov žiakov, zníženie miery opakovania ročníka či úspechy na súťažiach a olympiádach³⁴. Doučovanie bude prioritne určené pre žiakov zo sociálne slabšieho prostredia a žiakov, ktorým hrozí opakovanie ročníka.

²⁷ doplnenie pedagogického vzdelania pre nepedagógov

²⁸ doplnenie kvalifikácie na výučbu ďalšieho predmetu

²⁹ Odborníci z praxe môžu v škole vyučovať za podmienky, že do 4 rokov absolvujú doplňujúce pedagogické štúdium (štúdium učiteľstva pre ľudí, ktorí nevyštudovali učiteľstvo). Aktuálne si však toto štúdium musí hradiť daný učiteľ, v dôsledku čoho nemajú odborníci z praxe záujem prejsť do škôl.

³⁰ Novela zákona 61/2015 Z. z.

³¹ dlhodobá absencia, choroba, potreba individuálneho vysvetlenia učiva či iné dôvody

³² Na základných školách opakuje ročník spravidla okolo 10-tisíc žiakov ročne.

³³ Bude financované zo zdrojov Plánu obnovy a odolnosti.

³⁴ V roku 2021 sme zaviedli a otestovali systém preplácania doučovania v projekte "Spolu múdrejší." V projekte počas troch polrokov počet zapojených žiakov rástol zo 47-tisíc až na 210-tisíc. Evidovali sme pozitívnu spätnú väzbu od učiteľov, rodičov aj žiakov, zlepšenie výsledkov žiakov a počet žiakov opakujúcich ročník klesol o 28 %. Aktuálne však nové vedenie ministerstva v preplácaní doučovania nepokračuje.

15. Letné školy

Počas letných prázdnin žiaci nie sú v kontakte so školou a nemajú možnosť upevniť si poznatky alebo ich rozvíjať iným spôsobom. Obzvlášť riziková je situácia u žiakov z menej majetných rodín. Letné vzdelávacie aktivity sú ďalším nástrojom, ako pomôcť žiakom, ktorí si potrebujú zopakovať učivo alebo ďalej napredovať. Tieto aktivity sú ale dostupné iba tým žiakom, ktorých rodiny majú na tento účel finančné prostriedky.

Riešenie

Príspevky na letné školy sa stanú pravidelnou súčasťou dotácií pre školy³⁵. Aktivity a ich výsledky budú každoročne sledované a vyhodnocované.

MATERSKÉ ŠKOLY

16. Normatívne financovanie materských škôl

Investícia do materských škôl je jedna z najdôležitejších a najnávratnejších investícií štátu³⁶. Predstavuje pevný základ pre ďalšie vzdelávanie. Dnes sú materské školy financované mestami a obcami z podielových daní. Tieto financie nemá materská škola garantované a nie sú nárokovateľné na rozdiel od štátneho normatívu, ktorý dostávajú základné a stredné školy.

Riešenie

Zavedieme normatívne financovanie materských škôl bez ohľadu na zriaďovateľa. Rodič dostane od štátu rovnaký príspevok bez ohľadu na to, či pošle dieťa do obecnej, súkromnej alebo cirkevnej materskej školy, obdobne ako je to v súčasnosti pri základných a stredných školách. Suma, ktorá je aktuálne napočítaná cez podielové dane, bude školám pridelovaná zo štátu. Bude tak nárokovateľná, neodňateľná a materské školy budú mať garanciu, že sa k tejto sume vždy dostanú.

17. Príspevok na materskú školu

Ak rodič nedostane miesto vo svojej spádovej materskej škole, musí hľadať iné riešenia, súkromné materské školy či detské skupiny, ktoré sú často omnoho drahšie. Pokým nebudú vybudované a garantované miesta v materských školách pre všetky deti od 3 rokov, a pokým nie je zavedený normatív na materské školy a nie je vybudovaný dostatočný počet miest v materských školách, ostáva tento problém neriešený.

³⁵ Bude financované zo zdrojov Plánu obnovy a odolnosti.

³⁶ Heckman, 2012: <https://heckmanequation.org/resource/invest-in-early-childhood-development-reduce-deficits-strengthen-the-economy/>

Riešenie

Z európskych zdrojov vyčleníme prostriedky na príspevok pre rodiča, ktorý z kapacitných dôvodov nedostane miesto v materskej škole³⁷.

18. Budovanie materských škôl

Slovensko má nedostatok miest pre detí v materskej škole, čo znemožňuje rodičom zosúladenie pracovného a rodinného života. Podľa údajov Štatistického úradu SR je detí vo veku 3 až 5 rokov približne 180-tisíc, pričom detí v materských školách v tomto veku je podľa CVTI³⁸ 145-tisíc. Hoci z Plánu obnovy a eurofondov boli vyčlenené financie na dobudovanie materských škôl, tempo rozširovania materských škôl je pomalé, najmä s ohľadom na fakt, že v nadchádzajúcich rokoch vstúpi do platnosti nárok na miesto v materskej škole najprv od 4. a následne od 3. roku dieťaťa.

Riešenie

Zjednodušíme budovanie ďalších materských škôl odstránením byrokratických prekážok vo vyhláske ministerstva zdravotníctva zadefinovaním minimálnych štandardov pre materskú školu. Podmienky vybudovania materskej školy bude môcť upraviť aj hlavný školský hygienik s ohľadom na potreby detí.

19. Jasle

Záujmom každého rodiča je, aby jeho dieťa bolo dobre pripravené na vzdelávanie a následne na život. Táto príprava sa nezačína v materskej škole, ale už v jasliach. Kvalitná starostlivosť pre deti od útleho veku je obzvlášť dôležitá pri deťoch zo sociálne vylúčených spoločností³⁹. Avšak ministerstvo školstva metodicky nedohliada na jasle a zariadenia starostlivosti pre deti do 3 rokov. Tie spadajú pod rezort práce. Ministerstvo školstva tak nemá dosah na starostlivosť a vzdelávanie v jasliach a nemôže ich prepojiť a naviazať na prácu materských škôl.

Riešenie

Starostlivosť a vzdelávanie v jasliach zaradíme pod ministerstvo školstva, aby bolo možné usmerňovať kvalitu vzdelávania a starostlivosti, ktoré deti do 3 rokov dostanú a formovať ju ako predprípravu na materskú školu.

³⁷ platí do zavedenia normatívu na materské školy

³⁸ Centrum vedecko-technických informácií SR

³⁹ Heckman, 2012: <https://heckmanequation.org/resource/invest-in-early-childhood-development-reduce-deficits-strengthen-the-economy/>

VYSOKÉ ŠKOLY

20. Ranking vysokých škôl

Uchádzači o štúdium na vysokej škole si často vyberajú študijné programy nízkeho uplatnenia alebo kvality. Následne dochádza k neefektívnej investícii verejných financií, nedostatočnému tlaku na VŠ ponúkať kvalitné programy s pridanou hodnotou, ale aj neefektívnej investícii zo strany študenta. Jednou z príčin je aj nedostatok informácií o kvalite škôl. Chýba komplexný prehľad kvantitatívnych a kvalitatívnych ukazovateľov a nezávislý prehľad a ranking⁴⁰.

Riešenie

Každý rok bude ministerstvo školstva pre potreby verejnosti a škôl publikovať komplexný ranking slovenských vysokých škôl podľa študijných odborov a programov, ktorý bude obsahovať:

- informácie o uplatnení absolventov, ich priemernú mzdu a zamestnanosť, záujem o štúdium, medzinárodné postavenie VŠ⁴¹,
- hodnotenie výsledkov tvorivej činnosti a intenzity tvorivej činnosti⁴²,
- hodnotenie Akreditačnou agentúrou⁴³,
- hodnotenie kvality štúdia z pohľadu študentov pomocou dotazníkov⁴⁴.

21. Financovanie vysokých škôl na základe výsledkov

Kvalita slovenských vysokých škôl je neuspokojivá⁴⁵ a takmer 20% absolventov slovenských stredných škôl volí štúdium v zahraničí⁴⁶.

Riešenie

MŠVVaŠ môže významne ovplyvňovať kvalitu VŠ len cez nastavenie finančnej motivácie, t.j. spôsobu rozdelenia peňazí medzi jednotlivé VŠ. Aby spôsob financovania motivoval k zlepšeniu kvality, musí byť prehľadný a naviazaný na jasné

⁴⁰ Čiastočné informácie o vysokých školách sú dostupné každoročne v správe o VŠ.

⁴¹ Budú použité údaje zbierané a aplikované pri rozdelení dotácie medzi VŠ.

⁴² V roku 2022 MŠVVaŠ pilotne zrealizovalo prvé hodnotenie tvorivej činnosti založené na panelovom hodnotení zahraničnými odborníkmi, ktoré bolo spoločné pre väčšinu vedecko-výskumného ekosystému, t.j. pre VŠ aj pre SAV, hodnotenie sa bude opakovať v 6-ročných intervaloch.

⁴³ Do konca roku 2022 požiadali všetky VŠ o novú akreditáciu vnútorného systému realizovanú nezávislou akreditačnou agentúrou.

⁴⁴ V roku 2021 MŠVVaŠ podporilo doteraz najväčší prieskum medzi študentmi VŠ pokrývajúci celé spektrum otázok VŠ štúdia (akademická štvrt'hodinka) na vzorke 20 tis študentov. Tento prieskum budeme podporovať s dvojročnou periodicitou.

⁴⁵ V Šanghajskej rebríčke ARWU (<https://www.shanghairanking.com>) nemá SR zastúpenie medzi prvými 500 vysokými školami (Česko 1, Poľsko 2, Rakúsko 6, Slovinsko 1,) a celkovo v prvej 1000 máme zastúpené len 2 naše VŠ (Česko 6, Maďarsko 5, Poľsko 12, Rakúsko 11, Slovinsko 2). Podobný pohľad ponúkajú aj ďalšie rebríčky a hodnotenia ako [Times Higher Education WUR](#), [QS University Ranking](#), [Round University Ranking](#) alebo [CWUR](#).

⁴⁶ UNESCO Inštitút pre štatistiku k roku 2019 uvádzal počet 32 404 Slovákov študujúcich v zahraničí.

kvalitatívne a kvantitatívne ciele. Preto vo financovaní vysokých škôl za vzdelávanie znížime závislosť od počtu študentov⁴⁷ v prospech:

- výsledkov prebiehajúcej komplexnej akreditácie,
- uplatniteľnosti absolventov na trhu práce,
- záujmu o štúdium (pomery prihlásených/prijatých/nastupivších študentov),
- hodnotenia študentami (na podklade pokračovania prieskumov Akademická štvrt'hodinka),
- medzinárodného rozmeru (podľa medzinárodných rankingov vysokých škôl).

22. Transparentnejšie financovanie vysokých škôl

V rámci na financovanie VŠ sa mieša financovanie vzdelávania, financovanie vedy a výskumu a aj sociálna podpora študentov⁴⁸. Takýto spôsob prerozdelenia balíka financií znižuje transparentnosť⁴⁹ a znižuje efektivitu sociálnej podpory⁵⁰. VŠ tiež nedostávajú jasný a priamočiary signál pre orientáciu na kvalitu.

Riešenie

Sociálnu podporu študentov aj s jej nastavením a s príslušným rozpočtovým podprogramom presunieme do pôsobnosti MPSVaR.

23. Konkurencieschopnosť slovenských VŠ

Slovensko čelí úniku mozgov. Dôsledkom pre ekonomiku SR je strata ľudských zdrojov pre pracovné pozície s vyššou pridanou hodnotou. Tento nedostatok brzdí investície do produktívnejších činností, brzdí inovácie a konkurencieschopnosť a pociťuje ho aj štát ako zamestnávateľ. Špecifikom SR je, že únik mozgov je mimoriadne výrazný už v období nástupu na VŠ štúdium. Príčinou je aj neuspokojivá kvalita slovenských VŠ.

Riešenie

Zlepšime konkurencieschopnosť našich VŠ.

Zabezpečíme prostriedky na konkurencieschopné financovanie slovenských VŠ v stredoeurópskom priestore. Navýšenie balíka financovania bude viazané na zlepšenie pozície slovenských VŠ v kvalitatívnych ukazovateľoch a na zlepšenie návratnosti prostriedkov po štúdiu VŠ⁵¹. Pri implementácii budeme nasledovať odporúčania OECD⁵² tak, aby sa zabezpečila zodpovednosť a návratnosť týchto investícií.

⁴⁷ V rámci predchádzajúcich úprav sme už nahradili financovanie v závislosti od počtu a štruktúry zamestnancov koeficientom zohľadňujúcim ich produktivitu, bonifikovali sme nepokračujúce bakalárske programy (profesný bakalár) a bonifikovali sme najvýkonnejšie štvrtiny (Q1) pracovísk v danej skupine odborov. Vzorec ďalej zahŕňa počet študentov, nákladovosť odboru, publikačnú činnosť a mieru nezamestnanosti.

⁴⁸ vrátane napr. tehotenských štipendií

⁴⁹ ťažší benchmarking, riziko dvojitého financovania

⁵⁰ MPSVaR má presnejšie údaje pre vyhodnotenie sociálnej situácie študenta a aj kompetencie pre nastavenie sociálnej politiky.

⁵¹ V prvej fáze pilotne vyhodnotíme návratnosť verejných investícií do VŠ na základe analýzy príjmov anonymizovaných absolventov.

⁵² OECD-EC-Slovakia Project: Improving Higher Education in Slovakia 2020

24. Zapojenie VŠ do hľadania riešení na celospoločenské problémy

Vysoké školy sa dostatočne nezapájajú do verejnej debaty pri riešení závažných celospoločenských úloh⁵³. Systém financovania VŠ ich k týmto aktivitám nemotivuje. VŠ si rozdeľujú dotáciu podľa jednotného vzorca, ktorý platí pre všetky VŠ: technické, umelecké, malé aj veľké. Hoci je tento model transparentný a spravodlivý, neumožňuje zohľadniť špecifiká jednotlivých škôl a motivovať ich k aktivitám vo verejnom záujme.

Riešenie

Využijeme potenciál VŠ pri riešení širších spoločenských problémov prostredníctvom zavedenia výkonnostných zmlúv⁵⁴. Budeme nasledovať príslušné odporúčania pracovnej skupiny OECD⁵⁵, naviažeme výkonnostné zmluvy na kľúčové ukazovatele výkonnosti (KPI) a zmluvy zavedieme spôsobom zabezpečujúcim transparentné a objektívne využitie investovaných prostriedkov⁵⁶.

25. Kvalitnejší akreditačný proces

Dnešné nastavenie systému kontroly kvality VŠ, zastrešovanej nezávislou Slovenskou akreditačnou agentúrou pre VŠ (SAAVŠ), nezaručuje kvalitný, objektívny a nezávislý dohľad. V SAAVŠ aj pri samotnom hodnotení je silné zastúpenie nominantov reprezentácií VŠ. Chýba tak dostatočná krížová kontrola a systém akreditácií môže byť málo odolný voči tlakom z jednotlivých VŠ.

Riešenie

Zlepšime objektivitu, nezávislosť a kvalitu akreditačného procesu⁵⁷ tým, že:

- posilníme vnútornú krížovú kontrolu v rámci SAAVŠ oddelením úloh⁵⁸,
- vyvážíme zastúpenie vysokoškolského prostredia externými aktérmi (napr. zamestnávateľa, vrátane zamestnávateľov v neziskovej sfére) a zástupcami štátu⁵⁹,
- zvýšime zastúpenie zahraničných odborníkov v odborných hodnotiacich orgánoch⁶⁰.

⁵³ sociálne vylúčené spoločenstvá, téma duševného zdravia alebo nezávislá konfrontácia dezinformačných tvrdení

⁵⁴ Tento inštitút postupne zavádza viacero krajín (Jongbloed et al, 2018, Performance Agreements in Higher Education: A New Approach to Higher Education Funding). Výkonnostné zmluvy budú negociované podľa poslania konkrétnej vysokej školy na základe stanovenia vopred stanovených ukazovateľov (KPIs) ako je riešenie konkrétneho spoločenského problému, alebo rozvoja školy ako zlepšenie rankingu, získanie medzinárodnej akreditácie, zabezpečenie konkrétneho odboru, profilácia školy, spolupráca so súkromným sektorom, vytvorenie medzinárodného konzorcia, integrácia VŠ. Platby budú realizované až pri úspešnom odpočtovaní KPIs.

⁵⁵ OECD-EC-Slovakia Project: Improving Higher Education in Slovakia 2020.

⁵⁶ Prostredníctvom zmlúv bude prerozdeľovaných 20-30% dotácie na vzdelávanie pre VŠ. Jednotlivé kontrakty budú verejné a bude sa vyžadovať vyjadrenie reprezentácií VŠ. Na výkonnostnú zmluvu VŠ nadviažu výkonnostné zmluvy manažérov VŠ, ktoré zlepšia odpočtovateľnosť a zodpovednosť manažérov VŠ (podľa novely zákona 131/2002 Z.z. z marca 2022, ktorá predpokladá viazanie platu a odmeny akademickým funkcionárom podľa plnenia definovaných kritérií).

⁵⁷ Pri týchto zmenách využijeme analýzu a skúsenosti z prvého posúdenia vnútorných systémov vysokých škôl agentúrou.

⁵⁸ V rámci štruktúr SAAVŠ oddelíme riadenie administratívy a hospodárenia agentúry od riadenia odborného hodnotenia a od nastavenia kritérií hodnotenia. Podobne ako sú úlohy rozdelené napr. v rámci APVV (zákon 172/2005 Z.z.).

⁵⁹ tak, aby nemohli vykonávať svojvoľnú cenzúru VŠ, ale aby zastupovali záujmy Slovenska v súlade s pravidlami ENQA, EQAR a ESG

⁶⁰ Podobný postup sme úspešne aplikovali pri hodnotení výstupov tvorivej činnosti v roku 2022 panelmi zahraničných odborníkov, ktorých vybral nezávislý odborný orgán: predsedníctvo APVV. Podobne sme v zákone 172/2005 Z.z. nastavili aj hodnotenie projektov prostredníctvom zahraničných panelov.

26. Investície do infraštruktúry VŠ

Jednou z príčin odchodu študentov zo Slovenska je aj infraštruktúra VŠ, ktorá zaostáva v dôsledku nízkych investícií⁶¹. V Bratislavskom kraji je problém zvýraznený aj horším prístupom k eurofondovým prostriedkom. Možné zdroje (viazané na výsledkové ukazovatele) sú pripravené v pláne obnovy a odolnosti, hrozí však ich krátenie pre túto oblasť.

Riešenie

Obnovíme infraštruktúru VŠ (internáty, učebne, laboratória) maximálnym využitím prostriedkov z Fondu obnovy a odolnosti.

27. Zahraničná prezentácia

Slovensko dostatočne nevyužíva možnosti prilákať kvalitných učiteľov a študentov, ktorí sú kľúčoví pre rozvoj kvality VŠ. Dostatočne nevyužívame možnosti na propagáciu slovenských VŠ, ktorá by mohla zlepšiť ich poznaťnosť a renomé, ktoré tiež ovplyvňuje postavenie našich škôl v medzinárodných rankingoch.

Riešenie

Zlepšime poznaťnosť slovenských VŠ prostredníctvom projektu „národnej prezentácie“ vysokých škôl, vrátane spoločnej značky a stránky („Study & Research in Slovakia“) a prezentácie na dôležitých zahraničných veľtrhoch a podporou projektov zameraných na nábor zahraničných študentov a propagáciu možností štúdia a príbuzné aktivity.

28. Nárok na odstupné pre učiteľov VŠ

V súčasnosti sa na miesto učiteľov VŠ aplikuje výnimka zo Zákonníka práce, ktorá umožňuje reťazenie pracovných pomerov na dobu určitú na maximálne 5 rokov. V prípade, že nie je s učiteľom uzatvorená nová zmluva, neprináleží mu nárok na žiadne odstupné. To znižuje atraktivitu povolania učiteľa VŠ.

Riešenie

Zatraktívime miesto učiteľa VŠ zavedením nároku na odstupné, v prípade ak s ním zamestnávateľ neuzavrie novú zmluvu na ustanovený týždenný čas platný odo dňa nasledujúceho po konci platnosti predchádzajúcej zmluvy na dobu určitú⁶².

⁶¹ V roku 2021 bolo na VŠ zo štátneho rozpočtu poukázaných 55 eur na kapitálové výdavky na študenta. V ČR to je 73 eur na študenta (o 33 % viac).

⁶² Výška odstupného bude zodpovedať odstupnému podľa § 76 ods. 2 písm. c) 311/2001 Z.z. - Zákonníka práce (t.j. podľa súčasnej úpravy 3 mesačné platy).

29. Rušenie nekvalitných VŠ

Vnímaná kvalita VŠ je neuspokojivá, podobne ako dôvera v kontrolné mechanizmy v oblasti VŠ.

Riešenie

Dôsledne budeme dohliadať na plnenie zákonných kritérií verejnými a súkromnými vysokými školami a v prípade ich neplnenia navrhujeme odňatie štátneho súhlasu, podobne ako v predchádzajúcom období⁶³.

30. Podvody so záverečnými prácami

Až jedna štvrtina študentov priznáva, že si prácu (seminárnu, záverečnú) nevypracovali sami. Dostupnosť a akceptovanosť takéhoto konania zvyšuje široká dostupnosť a neskrývaná ponuka od firiem ponúkajúcich vypracovanie prác.

Riešenie

Nadviažeme partnerstvo s nadáciami monitorujúcimi akademické nekalé praktiky a získané podnety spracujeme do formy správneho konania voči firmám ponúkajúcim vypracovanie záverečných prác⁶⁴.

⁶³ 10.6.2020 vláda odňala súhlas Akadémii médií v Bratislave a 30.6.2022 vláda odňala štátny súhlas Stredoeurópskej vysokej školy v Skalici.

⁶⁴ Novela zákona 131/2002 Z.z. z 2020 prináša obmedzenie možnosti nezverejnenia záverečnej práce, možnosť vzdania sa a odňatia titulu a najnovšie možnosť postihu v správnom konaní firiem napomáhajúcim akademickým podvodom. Naša spolupráca s nadáciou Zastavme korupciu viedla k identifikácii a zadokumentovaniu viacerých podobne podnikajúcich firiem, k ich postihu po zmene ministra zatiaľ ale nedošlo.

VEDA A VÝSKUM

31. Investície do vedy a výskumu

Slovensko má v pomere k investíciám do vedy a výskumu zodpovedajúce výstupy.⁶⁵ Inovačná výkonnosť Slovenska je však nízka.⁶⁶ Slovensko teda nevyužíva investičnú príležitosť danú nákladovou efektívnosťou slovenskej vedy a výskumu dostatočne⁶⁷. To sa odráža v nižšej produktivite a z dlhodobého hľadiska aj v nižšom ekonomickom raste⁶⁸.

Riešenie

Podporíme nárast produktivity práce investíciami do kvalitného výskumu⁶⁹ a vývoja s vysokou návratnosťou prostredníctvom navýšenia reálneho financovania vedy a výskumu⁷⁰.

32. Zjednotenie riadenia vedy

Získaniu väčšej/pridanej hodnoty z výskumu a vývoja bráni fragmentové a viackoľajové riadenie prostredia výskumu a vývoja⁷¹. Následkom je neefektívne riadenie a manažment VaV⁷². Riadenie je rozdelené medzi štyri ministerstvá a ich implementačné agentúry⁷³.

Riešenie

Zjednodušíme riadenie vedy, výskumu a inovácií jednoznačnou integráciou zodpovednosti, ale aj kompetencií do jedného rezortu pri súčasnej redukcii paralelných štruktúr.

⁶⁵ V porovnaní s EÚ pripadá na Slovensku výrazne menej nákladov na jeden patent, výrazne menej nákladov na jednu publikáciu a o niečo menej nákladov na jednu citáciu (NKÚ 2018, Systém financovania výskumu a vývoja z verejných zdrojov v SR).

⁶⁶ V European Innovation Scoreboard je v rámci krajín EÚ Slovensko piate od konca. V roku 2020 ho na túto priečku odsunulo Chorvátsko. V roku 2022 Slovensko zaznamenalo výraznejší nárast (4,6 pb) oproti 2021, ktorý však stále zaostáva za priemerným nárastom krajín EÚ.

⁶⁷ V European Innovation Scoreboard viac bodujú výkonové ukazovatele, a naopak najviac ťahajú naše hodnotenie dole ukazovatele investícií (suverénne najhorší subindex predstavuje Financovanie a podpora s 38,8 %, vyššie skórujú všetky ostatné subindexy vrátane výsledkov výskumného ekosystému, produktov duševného vlastníctva alebo ľudské zdroje a mimoriadne skóruje v subindexe vplyvu inovácií na predaje a udržateľnosť životného prostredia).

⁶⁸ <https://www.iness.sk/sk/stranka/7664-Preco-su-na-Slovensku-nizke-mzdy>

⁶⁹ Analýzy ukazujú, že dlhodobá návratnosť 1 eur z verejných zdrojov do VaV prináša 20 c ročne. Je to viac ako 6.8 c návratnosť akciového trhu US za posledných 10 rokov (S&P 500) alebo 3.1 c ročne pre vládné dlhopisy krajín eurozóny za posledných 10 rokov (Hines 2017, Why fund research?).

⁷⁰ Dôjde k navýšeniu zo 400 mil na 550 mil eur. Podobný scenár predpokladá aj Národná stratégia výskumu, vývoja a inovácií 2030. Pri zachovaní podielu výdavkov súkromného sektora bude následkom nárast celkových výdavkov na VaV na 1,2 % HDP.

⁷¹ UHP 2022, Princípy grantovej podpory výskumu, vývoja a inovácií.

⁷² EC 2022, European semester, Country specific report, Slovakia (p4, Annex 9)

⁷³ Posledné zmeny riadenia výskumu, vývoja a inovácií (VVal) viedli k vytvoreniu koordinačnej sekcie na ÚV s cieľom nadrezortnej koordinácie štátnej politiky v oblasti VVal, štandardizácie a zjednodušenia procesov pri hodnotiacich kritériách pre rôzne formy verejnej podpory. V skutočnosti však predstavuje ďalšiu fragmentáciu a navýšovanie byrokratického aparátu (40 miest na ÚV). Presun kompetencií a kapacít do jedného rezortu umožní redukovať celkové alokované kapacity o 10-15 %.

33. Jednotná organizácia a financovanie vedeckých inštitúcií

Pre hospodárne nakladanie s finančnými prostriedkami je potrebné vyhodnocovať výsledky činnosti výskumných inštitúcií v pomere k výške ich podpory. To je dnes sťažené kvôli neprehľadnej a rozdrobenej organizácii vedeckých inštitúcií a kvôli tomu, že financovanie neprebíha podľa jednotných kritérií⁷⁴. To sťažuje vyhodnotenie efektívnosti a vedie k nižšej motivácii jednotlivých aktérov.

Riešenie

Umožníme jednotnú evidenciu a porovnateľnosť výsledkov vedeckej a výskumnej činnosti rezortných výskumných ústavov a ústavov SAV (aj VŠ) zmenou ich právnej formy⁷⁵ na verejné výskumné inštitúcie (VVI)⁷⁶.

Zjednotíme financovanie verejných výskumných infraštruktúr (VŠ, VVI) tak, aby zohľadňovalo výsledky hodnotenia tvorivej činnosti⁷⁷, intenzitu tvorivej činnosti za predchádzajúce dva roky⁷⁸ a získavanie mimorozpočtových zdrojov.⁷⁹

Tým pádom budú všetky vedecké inštitúcie financované jednotne a viac na základe výsledkov a budú viac vystavené konkurenčným tlakom, čo má potenciál viesť k zvýšeniu ich kvality.

34. Zjednotenie grantových podpôr

Podpora projektov výskumu a vývoja je realizovaná prostredníctvom viacerých schém a agentúr. Následkom je nižšia administratívna efektívnosť, ťažšie predchádzanie dvojitému financovaniu, chýbajúce prehľadné vyhodnotenie nákladovej efektívnosti a komplikovanejšia a menej prehľadná situácia pre žiadateľa.⁸⁰

Riešenie

Spojíme viacero grantových podpôr pod jednu strechu, kde žiadateľ nájde komplexné informácie o možnostiach podpory a daňový poplatník na jednom mieste údaje o

⁷⁴ Najväčší objem je prerozdelený z kapitoly MŠVVaŠ z programu vysokoškolská veda a technika (spolu s financovaním vysokoškolského vzdelávania), ďalej je to kapitola SAV financujúca ústavy SAV, a nakoniec rezortné rozpočtové kapitoly. Pre každý program prebieha evidencia výstupov osobitne, z pohľadu štátu nie je tak možné vylúčiť dvojité financovanie, líši sa tiež metodika prerozdelenia týchto dotácií.

⁷⁵ Odstránime tým aj administratívne a legislatívne prekážky rezortných výskumných ústavov s nakladaním s duševným vlastníctvom a spoluprácou so súkromným sektorom.

⁷⁶ Pre VVI sú definované možnosti využívania súkromného vlastníctva, definovaný systém evidencie a hodnotenia výskumnej činnosti, a zároveň ostávajú aj pod voľnou kontrolou zakladateľa (t.j. rezortu). Skúsenosť s premenou na VVI máme vďaka úspešnej realizácii transformácie ústavov SAV na VVI, ktorú sme realizovali od 1.1.2022.

⁷⁷ V roku 2022 sme spustili prvé hodnotenie tvorivej činnosti spoločné pre VŠ a VVI realizované na princípe peer review medzinárodnými panelmi odborníkov.

⁷⁸ Koeficient intenzity tvorivej činnosti nahradil v roku 2021 koeficient zamestnaneckej štruktúry v metodike rozpisu dotácie pre VŠ, v koeficiente ďalej zvýšime váhu 10% najcitovanejších prác, prácam z 1. decilu, prijatým EPO patentom, prácam v spolupráci so súkromným sektorom.

⁷⁹ T.j. spolufinancovanie zo súkromného sektora a zdroje z programu Horizon.

⁸⁰ UHP 2022, Princípy grantovej podpory výskumu, vývoja a inovácií

efektívnosti vynaložených prostriedkov. Zrealizujeme prechod VEGA⁸¹, stimulov, financovania partnerstiev Horizon⁸² a eurofondov pod APVV^{83, 84}

35. Vyšší podiel financovania v súťaži

Financovanie VaV nie je nastavené dostatočne motivujúco v prospech prípravy kvalitných grantových projektov a pre ich prepojenie s konkrétnymi výsledkami. Je to dôsledok nízkeho podielu grantového financovania (cca 10 %) v pomere k inštitucionálnemu.⁸⁵

Riešenie

Podporíme, aby 30 % prostriedkov na výskum a vývoj (namiesto dnešných 10 %) bolo poskytovaných formou súťažného financovania, t.j. viazané na kvalitu výsledkov a projektu. Získame tak kvalitnejšie výsledky výskumu a lepší prehľad o riešených projektoch a témach, ale aj samotných výsledkoch a nákladoch.⁸⁶

36. Využitie eurofondov na dofinancovanie kvalitných projektov

Slovensko nedostatočne využíva možnosť investícií do vedy a výskumu z eurofondov⁸⁷. Je to dôsledok predchádzajúceho netransparentného hodnotenia projektov⁸⁸ a náročného administratívneho procesu.

Riešenie

Zlepšime čerpanie eurofondov na objektívne a transparentne vybrané projekty výskumu a vývoja. Využijeme možnosť transferu do 5 % národnej obálky eurofondov do slovenskej obálky v rámci priameho programu Horizon EU⁸⁹. Ušetríme tak aj administratívne kapacity pre manažment eurofondov.

⁸¹ Vedecká grantová agentúra MŠVVaŠ SR a SAV

⁸² Horizont Európa je rámcový program EÚ financujúci projekty v oblasti vedy, výskumu a inovácií.

⁸³ Agentúra na podporu výskumu a vývoja

⁸⁴ V roku 2022 sme novelou zákona 172/2005 Z.z. z roku 2022 pripravili situáciu pre tieto kroky: novela umožňuje APVV vykonávať pre ministerstvo školstva hodnotiace činnosti aj pre grantové prostriedky mimo rozpočtu APVV (možná integrácia VEGA a stimulov). Novela tiež umožňuje využívanie európskych prostriedkov pre APVV (možná integrácia s VA) a prenositeľnosť prostriedkov znižuje byrokratický náklad pre výskumníkov, umožňuje väčšiu flexibilitu a je prevenciou neúčelného dočerpávania prostriedkov pred koncom kalendárneho roku.

⁸⁵ Inštitucionálne financovanie je založené na výsledkoch spriemerovaných za dlhšie obdobie pre celé pracovisko. Zabezpečuje tak stabilitu systému, ale umožňuje aj vnútorné prerozdelenie prostriedkov. Grantové financovanie je naviazané na kvalitu projektu a konkrétneho tímu a bude odpočítované voči výsledkom tímu, a je tak v priamom súvisi s návratnosťou investície.

⁸⁶ Opatrenie pomôže aj propagácii úspechov slovenskej vedy, ako bol napr. vývoj penového hliníku používaného v automobilom segmente, prvý 100 %-ne odbúrateľný slovenský plast, výroba vlákien z recyklovaných PET fliaš do mikrofiltrov, klinické štúdie materiálu pre obal transplantovaných Langerhansových ostrovčekov ako liečby cukrovky a pod.

⁸⁷ Z Operačného programu Integrovaná infraštruktúra na projekty výskumu a vývoja Slovensko vyčerpalo od 2014 do marca 2020 (za 6 rokov) necelých 6 % pre Bratislavský kraj a necelých 14 % pre ostatné kraje. V rokoch 2020-2022 sa podarilo zvýšiť kumulatívne čerpanie na 40 % resp. 47 %, v roku 2023 však programové obdobie končí.

⁸⁸ V roku 2017 minister Plavčan musel zrušiť výzvu v objeme 300 mil. eur, pretože nedokázal zdokladovať transparentnosť a objektivitu hodnotiaceho procesu (z balíka nezískali VŠ ani jeden projekt, úspešné však boli mnohé neznáme a účelovo vytvorené firmy).

⁸⁹ To znamená, že uvedený objem bude k dispozícii pre dofinancovanie kvalitných projektov (podľa hodnotenia Európskou komisiou), ktoré však nezískali priame financovanie EÚ.

37. Financovanie vedy na základe výsledkov

Pri sledovaní čerpania grantových prostriedkov sa kontrola sústreďuje na kontrolu vstupov, ktorá je administratívne náročná, kým kontrola výstupov je často menej sledovaná⁹⁰.

Riešenie

Pripravíme program podpory projektov, ktorý bude sledovať len jasne definovaný výsledok projektu požadovanej kvality⁹¹), nie spôsob a náklady jeho zabezpečenia. Vďaka tomu sa výrazne zjednoduší administratíva projektov a aj sa zvýši kvalita výsledkov.

38. Zamestnávanie pri grantových projektoch

Slovensko zaostáva v medzinárodných porovnaníach v podnikových výdavkoch na výskum a vývoj a v zamestnávaní v inovatívnych podnikoch⁹². Jednou z legislatívnych bariér je aj obmedzenie zamestnávania na dobu určitú, ktoré je vhodnejšie pri práci na výskumných grantových projektoch.

Riešenie

Umožníme neziskovým organizáciám dohodnúť s tvorivým zamestnancom vedy, výskumu a vývoja pracovný pomer na určitý čas (v prípade práce na konkrétnom grantovom projekte), a to aj opakovane. Analogicky ako je tomu v prípade zamestnávania tvorivých pracovníkov VŠ a VVI.

39. Odmeňovanie na základe výsledkov

Kvalitné VŠ a kvalitná VaV potrebujú kvalitných zamestnancov. Je preto potrebné zmierňovať legislatívne prekážky⁹³, ktoré komplikujú ponúkanie atraktívnych podmienok v tejto oblasti. V súčasnosti je plat rámcovaný tarifnou tabuľkou⁹⁴, v ktorej úlohu nehrá kvalita zamestnanca, ale pracovné zaradenie a odpracované roky.

⁹⁰ Vyhlásenie takýchto grantov sme začiatkom roku 2022 umožnili novelou z 172/2005 Z.z., ktorá umožňuje čerpanie grantu na základe kontroly výstupov a nie vstupov.

⁹¹ Publikácia v kvalitnom tzv. karentovanom časopise (z databázy current contents v prvom alebo druhom kvartile) alebo PCT patentová prihláška.

⁹² Napr. v European Innovation Scoreboard za tieto položky SR získala 29,7 resp. 45,4 bodu (zo 100).

⁹³ Konkurenciu na príslušné pozície sme otvorili povinnosťou ponúkať výberové konania v medzinárodnom priestore a úpravou ich transparentnosti a zverejňovania (novela zákona 131/2002 Z.z.).

⁹⁴ Príloha na základe zákona č. 553/2003 Z.z. - Zákon o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov (https://www.ozskolstva.sk/files/platy%20od%201_9_2023%20_vysoke_skoly.png).

Riešenie

Zvýšime flexibilitu pri adaptácii platovej tabuľky zamestnancov VŠ a vo výskume, čím posilíme súvis medzi výškou platu a kvalitou práce zamestnanca.⁹⁵

INKLÚZIA

40. Dostupnejšie špeciálne školy

V súčasnosti sú jednotlivé špeciálne školy špecializované na konkrétny typ znevýhodnenia. Tým pádom musí žiak so zdravotným znevýhodnením cestovať niekoľko kilometrov alebo bývať na internáte, aby mohol navštevovať špeciálnu školu určenú pre jeho zdravotné znevýhodnenie.

Riešenie

Rozšírime zameranie špeciálnych škôl tak, aby boli všetky zamerané na všetky druhy zdravotného znevýhodnenia.⁹⁶

41. Katalóg nárokovateľných podporných opatrení

Proces pridelovania prostriedkov na podporné opatrenia (napríklad na pedagogických asistentov) nie je transparentný. Dopyt škôl po prostriedkoch už niekoľko rokov preyšuje objem zdrojov vyčlenených na financovanie osobných nákladov pedagogických asistentov, čo v praxi znamená, že časť požiadaviek škôl zostáva neuspokojená a niektorí znevýhodnení žiaci zostávajú bez podpory⁹⁷.

Riešenie

Stransparentníme proces⁹⁸ pridelovania prostriedkov na podporné opatrenia pre žiakov s individuálnymi potrebami stanovením a zverejnením jasných kritérií, na základe ktorých budú podporné opatrenia nárokovateľne pridelované⁹⁹. Tak, aby prostriedky išli cielene tým deťom, ktoré ich najviac potrebujú.

42. Mentorstvo špeciálnych pedagógov

Učiteľ v bežnej škole pracuje takmer v každej triede¹⁰⁰ s deťmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Pedagógovia nie sú adekvátne pripravení na

⁹⁵ Podľa §7, ods 1 zákon 553/2003 Z.z. bude možné určiť učiteľom vysokých škôl a výskumným a vývojovým zamestnancom tarifný plat podľa prílohy 5 nahradením vekového parametra výkonovým parametrom seniority, napr. normovaným H-indexom.

⁹⁶ Zákon č. 245/2008 Z.z. s doplnením do par. 94 ods. 1, písm. b zmeniť špeciálne školy. Do vyhlášky č. 322/2008 zmeniť par. 2 na školy pre žiakov so špeciálnymi potrebami.

⁹⁷ ÚHP: Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením, 2020

⁹⁸ Zákon 245/2008 Z.z, Zákon 597/2003 Z.z, Smernica č. 55/2021, Nariadenie vlády 630/2018

⁹⁹ Jedným z nárokovateľných opatrení bude pridelenie asistenta v prípade splnených kritérií.

¹⁰⁰ V 5864 bežných školách integrujeme 48 221 detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

špecifiká práce so žiakmi so zdravotným znevýhodnením. V bežných školách neučia špeciálni pedagógovia. V praxi absentuje prenos najlepších praktík od špeciálnych pedagógov.

Riešenie

Využijeme skúsenosti špeciálnych pedagógov v práci s deťmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami pomocou mentorských centier pre pedagógov z bežných škôl.¹⁰¹

43. Debarierizácia škôl

Deti so zdravotným znevýhodnením si neraz musia školu vybrať nie podľa svojich daností a schopností, ale podľa toho, či sa do nej fyzicky dostanú cez prah dverí, či schody vedúce do učební. Na Slovensku je aktuálne iba 25 % škôl s bezbariérovým vstupom do školy a 78 % škôl má rôzne bariéry aj vo vnútornom prostredí školy. Deti, rodičia, učitelia s obmedzenou mobilitou majú problém sa pohybovať medzi jednotlivými časťami školy. Vo väčšine škôl nie je ani bezbariérové sociálne zariadenie.

Riešenie

Debarierizujeme materské, základné a stredné školy do roku 2030, aby sa deti, rodičia a učitelia s obmedzenou mobilitou mohli pohybovať v jednotlivých častiach školy¹⁰².

44. Včasná starostlivosť pre dieťa

Komunikácia medzi školou a poradenským zariadením je v súčasnosti pri počte žiakov a klientov poradní veľmi zdĺhavá z dôvodu absencie prepojenia medzi poradenskými zariadeniami, školami a rodičmi. Tým sa poskytnutie adekvátnej a včasnej podpory pre dieťa predlžuje o 6 až 9 mesiacov.

Riešenie

Skrátíme komunikáciu medzi školou a poradenským systémom zo 6 až 9 mesiacov na 3 až 4 týždne¹⁰³, čím zabezpečíme včasnú starostlivosť o dieťa.

¹⁰¹ Doplníme mentorské miesta špeciálnych pedagógov do existujúcich regionálnych centier podpory učiteľov, vytvorených v rámci Plánu obnovy a odolnosti SR, ktoré budú tvoriť pedagógovia zo špeciálnych škôl ako mentori pre pedagógov z bežných škôl.

¹⁰² Debarierizácia stredných škôl sa od roku 2022 financuje z Plánu obnovy. Debarierizáciu materských škôl a základných škôl navrhujeme financovať z pripravených EŠIF.

¹⁰³ To sa dosiahne zmenou evidenčného e-systému naprieč systémom poradenstva a prevencie, vrátane škôl.

DUŠEVNÉ ZDRAVIE

45. Meranie stresu detí

Pandémia ochorenia COVID-19 značne ovplyvnila mieru stresu a úzkosti rodičov a detí. K dispozícii nemáme dlhodobé kompartívne dáta o miere stresu detí.

Riešenie

V rámci celoštátnych meraní zavedieme pravidelné monitorovanie psychického zdravia žiakov prostredníctvom Testovania 5 a Testovania 9 s cieľom vytvoriť prehľad o stave duševného zdravia detí.

46. Psychologická podpora učiteľov

Viac ako 95 % učiteľov pociťuje vo svojej práci stres v nejakej intenzite¹⁰⁴. To má vplyv aj na kvalitu vzdelávania.

Riešenie

Vytvoríme priestor pre poradenských psychológov na poskytovanie školení v predchádzaní vyhoreniu či problémov na pracovisku aj pre učiteľov.

47. Poradenské centrá na vysokých školách

Problematika duševného zdravia trápi aj slovenských vysokoškolákov. Až 15 % populácie do veku 18 rokov trpí psychickými poruchami, ktoré majú negatívny dopad na ich osobnostný, sociálny a profesionálny vývin. Zároveň len 23 % študentov slovenských VŠ úplne alebo aspoň čiastočne súhlasilo s tým, že škola im poskytuje podporu pri zvládaní záťažových situácií (stres zo skúšok, osobné problémy...) ¹⁰⁵.

Riešenie

Z dotácie pre rozvoj VŠ vyčleníme prostriedky pre rozvojové projekty zamerané na vybudovanie a posilnenie poradenských centier¹⁰⁶ na VŠ. Poradenské centrá VŠ majú k študentom najbližšie a zlepšujú dostupnosť špecifického poradenstva pre študentov.

¹⁰⁴ Teacher Wellbeing Index Slovakia, 2021

¹⁰⁵ Podľa prieskumu akademická štvrtá hodinka u 20 tisíc študentov VŠ.

¹⁰⁶ V novele zákona 131/2002 Z.z. o VŠ začiatkom roku 2022 pribudla VŠ povinnosť poskytovať bezplatné poradenstvo študentom na účely zlepšovania duševného zdravia, motivácie k štúdiu a pomoci pri uplatnení sa na trhu práce formou psychologického kariérneho a vzdelávacieho poradenstva s pomocou vybraných pracovísk - poradenských centier.

48. Výskum problematiky duševného zdravia

Problematika duševného zdravia trápi aj Slovákov. 21 % Slovákov uviedlo zhoršenie duševného zdravia po pandémii COVID-19.

Riešenie

Vyhlásime dopytovú výzvu ako program APVV¹⁰⁷ zameranú na problematiku riešenia problémov duševného zdravia v slovenských špecifikách.¹⁰⁸

ŠPORT

49. Podpora škôl, ktoré motivujú deti k športu

Deti sa pohybujú málo, málo športujú. Prispieva k tomu aj neistota vo financovaní školského športu, ako aj to, že aktívne školy nie sú pozitívne motivované štátom. Ani povinná tretia hodina telesnej výchovy preto problém nevyrieši.

Riešenie

Budeme podporovať školy, ktoré najaktívnejšie dokážu pritiahnúť žiakov ku športu, cez výzvy na dotácie do školského športu.

Budeme pokračovať v projekte Aktívna škola, v rámci ktorého urobíme indexáciu v parametroch ako napríklad aktívny transport do školy, športové krúžky, športové kurzy, aktívne školské družiny a podobne.

Zafixujeme tiež v zákone percentuálny podiel financií na školský šport z celkového rozpočtu pre šport.

50. Oprava systému voľnočasových poukazov

Jedným zo zásadných problémov schváleného zákona o financovaní voľného času dieťaťa je mimoriadne byrokratický a neefektívny systém kontroly. Vyžadoval by si nasadenie veľkého počtu štátnych kontrolórov, ktorí nie sú a ani nemôžu byť motivovaní kontrolovať kvalitu starostlivosti o voľný čas dieťaťa tak, ako sú motivovaní rodičia.

Riešenie

Zásadný podiel na kontrole fungovania voľnočasových poukazov zveríme rodičom, nie štátu. Rodičia dostanú k dispozícii potrebné informácie o kvalite poskytovateľov a možnosť zmeniť poskytovateľa niekoľkokrát v roku.

¹⁰⁷ Agentúra na podporu výskumu a vývoja

¹⁰⁸ Podobným spôsobom sme realizovali výzvu na riešenie problematiky COVID-19 v júli 2020.

51. Podpora športu seniorov

Zdravie slovenských seniorov vo veku nad 65 rokov je v porovnaní s priemerom krajín EÚ na veľmi zlej úrovni. Prispieva k tomu aj nedostatok zdravého pohybu, športu. Ten súvisí aj s nestabilitou financovania, a teda aj finančného plánovania podpory športu seniorov.

Riešenie

Celoštátne rozbehneme projekt športu pre seniorov. Zameriame sa na projekty osvetu, motivácie, ako aj na zvýšenie dostupnosti posilňovacích strojov pre seniorov. Za týmto účelom v zákone zafixujeme percentuálny podiel financií na šport seniorov z celkového rozpočtu pre šport.

52. Vrátenie futbalu a hokeja do vzorca pre rozdeľovanie financií

Financie zo štátneho rozpočtu pre uznané športy sa delia podľa platného vzorca¹⁰⁹. Cieľom vzorca bolo rozdeliť financie pre šport na jednotlivé športy podľa výsledkov, ktoré dosahovali pre spoločnosť. Nevyhnutnou podmienkou fungovania tohto systému bola jeho stabilita. V čase, keď však niektoré politicky silné športy nedosahovali dobré výsledky, došlo v NR SR ku zmene vzorca. Politicko-lobistickým rozhodnutím sa zo vzorca vyňali dva najpopulárnejšie športy: futbal a hokej, ktoré kvôli tomuto vyňatiu nemuseli súťažiť s ostatnými športmi o zdroje. Považujeme to za veľmi nespravodlivé.

Riešenie

Do vzorca na rozdeľovanie financií zo štátneho rozpočtu vrátíme aj futbal aj hokej. Toto spravodlivé opatrenie napomôže rozvoju všetkých športov a postaví futbal s hokejom na rovnakú štartovaciu čiaru ako ostatných. Tak, aby sa všetkým športovým zväzom oplátilo starať sa o reprezentáciu Slovenska a o športovanie detí.

53. Vzorec pre parašport

V súčasnosti je zákonom stanovená výška financií pre šport zdravotne znevýhodnených športovcov. Nie je však vypracovaný stabilný systém na prerozdelenie financií medzi jednotlivé znevýhodnenia. Spôsobuje to veľmi nespravodlivé a nekorektné rozdiely vo financovaní športovcov s rôznym druhom zdravotného znevýhodnenia. Financovanie a finančné plánovanie športovania zdravotne znevýhodnených športovcov je tiež komplikované z dôvodu nestability finančného rámca.

¹⁰⁹ Zákon o športe 440/2015 Z.z.

Riešenie

Umožníme športovať väčšiemu počtu zdravotne znevýhodnených športovcov a umožníme im vo väčšej miere rozvíjať svoje talenty až na úroveň reprezentácie Slovenska. Pripravíme vzorec aj na prerozdelenie peňazí pre šport zdravotne znevýhodnených športovcov. Vzorec bude prílohou k zákonu rovnako ako vzorec u zdravých športovcoch.

Do kritérií zahrnieme obdobné kritériá ako pri vzorci pre uznané športy zdravých športovcov, napríklad počet aktívnych športovcov podľa znevýhodnenia, finančnú náročnosť vykonávania športov podľa znevýhodnenia, športové výsledky reprezentácie a podobne. Bude to ďalší krok k sprehľadneniu financovania parašportu na Slovensku. Budeme pokračovať v medzinárodnom trende inkludovať zdravotne znevýhodnených športovcov do systému národných športových zväzov zdravých športovcov.

54. Financovanie športu zo stávkových hier na šport

Časť financií určených pre kapitolu šport pochádza z výnosov lotériových hier akciovej spoločnosti Tipos. Výnosy z Tiposu do športu pochádzajú konkrétne z číselnej lotérie a predaja žrebov. Tieto výnosy nesúvisia so športom.

Riešenie

Vymeníme zdroj financovania pochádzajúci z číselných lotérií (Tipos) za odvody zo stávkových hier všetkých firiem, podnikajúcich s biznisom, založeným na stávkach na športové podujatia. Tieto priamo súvisia so športom. Ak budú športové zápasy atraktívnejšie, narastú aj výnosy zo stávk na ne.

2. Kultúra

55. Prioritizácia investícií do modernizácie budov

Ministerstvo kultúry nemá v súčasnosti vypracovaný funkčný prioritný zoznam investícií. Investície sa vyberajú a realizujú najmä na základe potrieb počas roka. Najvýznamnejšie investície do obnovy budov spadajúcich pod rezort kultúry sú schvaľované priamo vládou počas roka. Neexistencia prioritizácie spôsobuje neefektívnosť modernizačných procesov.¹¹⁰

Väčšina budov v rezorte kultúry je zastaralá a len v obmedzenej miere tak budovy umožňujú plnenie svojej funkcie na úrovni, ktorá by sa mala aspoň približovať európskym štandardom.

Riešenie

Stanovíme objektívne štandardy pre kultúrne inštitúcie. Následne zostavíme zoznam prioritných investícií do modernizácie budov vo vlastníctve MK SR a jeho podriadených organizácií s cieľom investovať do projektov s najvyššou pridanou hodnotou pre občanov, teda do zvýšenia návštevnosti a do posilňovania pozitívnych spoločenských vplyvov kultúry, akými sú napríklad súdržnosť, dôvera, tolerancia a kritické myslenie.

56. Objektívne hodnotenie kultúrnych projektov

Aktuálne nemáme vytvorené objektívne hodnotiace kritériá a štandardy a nedokážeme tak vlastne ani merať kvalitu a spoločenský prínos realizovaných projektov. Aj preto je následne ťažké pre ne získať primerané zdroje, poprípade zabezpečiť kontinuitu aj úspešných a hodnotných kultúrnych aktivít. Týka sa to aj kritérií pre umelecké fondy¹¹¹ ako je FPU¹¹² či AVF¹¹³. Aj preto sú príspevkové organizácie, nezávislé združenia, nadácie a inštitúcie zviazané množstvom legislatívnych obmedzení, ktoré im neumožňujú v prípade získania podpory od štátu slobodne realizovať doplnkové inovatívne financovanie (súkromné zdroje, zbierky, nezávislé fondy...). Bez kvalitných hodnotiacich kritérií neexistuje ani kvalitná súťaž, ktorá v konečnom dôsledku vygeneruje pre spoločnosť najlepšie výsledky.

¹¹⁰ ÚHP: Revízia výdavkov na kultúru, Záverečná správa, 2020

¹¹¹ Výhodou financovania prostredníctvom umeleckých fondov je, že sa pri ich fungovaní uplatňuje systém takzvanej predĺženej ruky, ktorý vylučuje stranícko-politické zásahy tým, že rozhodovanie o podpore je zverené nezávislým odborníckam a odborníkom bez nutnosti následnej politickej verifikácie.

¹¹² Fond na podporu umenia

¹¹³ Audiovizuálny fond

Riešenie

Podporíme vytvorenie a aktualizáciu objektívnych odborných kritérií hodnotenia spoločenského/umeleckého prínosu, udržateľnosti a životaschopnosti kultúrnej infraštruktúry, kreatívneho priemyslu a nezávislých kultúrnych projektov.

Umožníme, aby sa aj zriaďovaná kultúra mohla uchádzať o financie v grantových schémach umeleckých fondov. Zameriame sa na tvorbu takých kritérií, ktoré podpora naozajstnú súťaž, v ktorej pôjde výhradne o kvalitu a prínos. Spolu s týmto opatrením sa bude v kultúre postupne zvyšovať podiel financií rozdeľovaných v súťaži. Okrem formálnej kontroly vynaloženia finančných prostriedkov na podporu kultúry sa oveľa viac budeme zameriavať na kontrolu napĺňania cieľov, ktoré majú byť účelom jej poskytovania. Zároveň odbremeníme žiadateľov o príspevky od zbytočnej byrokracie aj tým, že pri hodnotení projektov presunieme váhu na kvalitatívne parametre a výsledky.

57. Mzdové náklady v grantových projektoch

Aktuálne nie je možné uplatňovať v grantových schémach umeleckých fondov mzdové výdavky. To znamená že príjemcovia si z dotácie nemôžu vyhradiť zdroje na platy zamestnancov. To spôsobuje, že tieto organizácie nemajú dostatok ľudských zdrojov na vlastný rast vrátane rozvoja odolnosti, ale sú udržiavané v projektovom provizóriu. V konečnom dôsledku to znižuje kvalitu poskytovaných služieb.

Riešenie

Podporíme, aby sa finančné granty v podporných programoch umeleckých fondov dali využiť aj na mzdové výdavky na riadenie organizácií a boli zaradené medzi oprávnené náklady. Toto rozšírenie pomôže najmä skvalitniť ľudský kapitál v kultúre¹¹⁴.

58. Pridelovanie koprodukčných vkladov na základe spoločenského prínosu

Projekty, ktoré majú komerčný potenciál, sú automaticky vyradované alebo sa im nepriznáva rovnaký kvalitatívny prínos, ako je to pri nekomerčných projektoch. Projekty s komerčným potenciálom tak nemajú adekvátne uznaný, a tým pádom aj koprodukčnými vkladmi či pôžičkami podporený spoločenský prínos. Slovensko tak zbytočne prichádza nielen o tento prínos, ale aj o možnosť finančne participovať na komerčných úspechoch projektov.

Riešenie

Pripravíme nové kritériá na pridelovanie koprodukčných vkladov¹¹⁵ či pôžičiek s prihliadnutím na význam projektu. Najväčšiu váhu pri hodnotení budú mať aktivity celoštátneho (nadregionálneho) významu, ktoré preukážu pozitívne dopady na spoločnosť a verejný prospech. Dotácie poskytované prostredníctvom štátom

¹¹⁴ Ani v súkromnom sektore si odberateľ pri platení nekladie podmienku, že dodávateľ nesmie z jeho peňazí financovať platy zamestnancov.

¹¹⁵ v schémach umeleckých fondov

zriadených podporných fondov v opodstatnenej miere pretransformujeme na koprodukčné vklady a na návratnú výpomoc v prípade komerčného úspechu, čím zabezpečíme čiastočné samofinancovanie dotačných programov z tých projektov, ktoré zaznamenajú komerčné zhodnotenie.

59. Posilnenie financovania kultúry zo súkromných zdrojov

Slovensko dáva zo svojho hrubého domáceho produktu vyšší podiel verejných výdavkov na kultúru ako okolité krajiny. Je to dané najmä nízkym podielom financovania kultúry zo súkromných zdrojov¹¹⁶.

Riešenie

Budeme presadzovať financovanie kultúry z daňovej asignácie, ktorú chceme výrazne zvýšiť. Namiesto súčasných 2 % z dane bude možné asigovať až 1 % zo základu dane. Zvýšenie na asignáciu tak bude výrazne vyššie, ako je jej úroveň v súčasnosti - až 2,5-násobne viac prostriedkov budú môcť súkromné aj právnické osoby poukázať na kultúru, charitatívne projekty či cirkvi.

60. Zmapovanie kultúrneho a kreatívneho priemyslu

Slovensko nemá dobré štatistiky o tom, ktorí podnikatelia sa venujú kultúrnemu a kreatívnemu priemyslu (napr. slobodné povolania). To spôsobuje problémy so správnym nastavením politik, čo sa ukázalo napríklad počas pandémie Covid-19.

Riešenie

Zmapujeme kultúrny a kreatívny priemysel (KKP) na Slovensku a budeme čo najpresnejšie monitorovať prínos a podiel KKP na HDP Slovenska, ako aj ďalšie štatistiky potrebné na nastavenie politik štátu, ktoré sa týkajú KKP. Bez nadmernej byrokracie pre občanov a podnikateľov.

61. Zdobrovoľnenie 2 % z daní do umeleckých fondov

Slobodné povolania platia do literárneho, výtvarného a hudobného fondu dve percentá z daní. Považujeme to za formu sektorovej dane deformujúcu podnikateľské prostredie.

Riešenie

Zdobrovoľníme 2 % z daní slobodných povolání do literárneho, výtvarného a hudobného fondu¹¹⁷. Pri prijímaní a presadzovaní výhod a zlepšovaní podmienok pre

¹¹⁶ ÚHP: Revízia výdavkov na kultúru, Záverečná správa, 2020

¹¹⁷ Novela, ktorá tento príspevok dočasne z dôvodu pandémie zdobrovoľnila, prestala platiť v januári 2023.

<https://e.dennikn.sk/3219152/autori-a-umelci-sa-tesili-predcasne-nadalej-musia-platit-dve-percenta-do-umeleckych-fondov/>

živnostníkov a podnikateľov budeme aktívne sledovať špecifické postavenie slobodných povolání.

62. Optimalizácia a modernizácia siete knižníc

Na Slovensku síce máme širokú sieť knižníc, len malé percento z nich však spĺňa štandardy moderných multikultúrnych a digitalizovaných centier. S tým súvisí skutočnosť, že máme jednu z najnižších čitateľských gramotností detí a mládeže v EÚ.¹¹⁸

Riešenie

Budeme podporovať investície do modernizácie infraštruktúry knižníc tak, aby efektívne plnili svoj účel a umožňovali podporu čitateľskej gramotnosti verejnosti. Aj podľa odporúčaní revízie výdavkov¹¹⁹ optimalizujeme širokú sieť knižníc a z ušetrených prostriedkov zabezpečíme, aby sa z knižníc stali moderné zdigitalizované kultúrne centrá, atraktívne nielen pre deti, ale aj pre dospelých.

Zvýšime tiež počet verejných knižníc, ktoré sú zapojené v jednotnom knižnično-informačnom systéme.

63. Stabilné financovanie verejnoprávnych médií

Nestabilné financovanie verejnoprávnych médií prináša vyššie riziká, že nebudú moderné a nezávislé, že nebudú efektívnym prostriedkom boja proti dezinformáciám a hoaxom a prostriedkom tvorby pravdivého, objektívneho a relevantného spravodajstva.

Riešenie

Budeme iniciovať ústavný zákon a potrebné legislatívne úpravy, ktoré zabezpečia nezávislé financovanie verejnoprávnych médií vo výške 0,17 % HDP. Verejnoprávne médiá tým získajú potrebné prostriedky na modernizáciu, prispôsobenie sa stále rastúcim nárokom divákov, nezávislé spravodajstvo, kvalitnejšiu umeleckú produkciu a podporu televíznej, rozhlasovej a filmovej tvorby.

64. Obnova hradov a zámkov

Na rozdiel od iných krajín EÚ, naše ministerstvo kultúry nenavrholo a nepresadilo v tomto programovom období samostatný program alebo prioritnú os pre obnovu pamiatok. V súčasnosti sa nastavuje nové programové obdobie (2021-2027). Ak sa v ňom ministerstvu kultúry nepodarí presadiť túto os v rámci niektorého z operačných programov a včas ju systematicky pripraviť, Slovensko v najbližších rokoch nebude

¹¹⁸ <https://spravy.rtvs.sk/2022/11/citatelska-gramotnost-slovenskych-deti-sa-prepadava/>

¹¹⁹ ÚHP: Revízia výdavkov na kultúru, Záverečná správa, 2020

mať primeraný objem zdrojov na obnovu kaštieľov a mnohých ďalších pamiatok. Tie sú dnes v zlom či úplne dezolátnom stave, roky chátrajú a zanikajú. Regióny aj celé Slovensko tak prichádzajú o časť svojho potenciálu pre turizmus a tvorbu lepšie platených pracovných miest. Pre vzťah ku krajine je tiež dôležitý pocit, ktorý človek má, keď si porovná napríklad cestu údolím Rýna lemovanú stredovekými hradmi s cestami na Slovensku, ktorým dominujú zrúcaniny hradov¹²⁰.

Riešenie

Zo zdrojov EÚ zrekonštruujeme pamiatky podľa prioritizácie vychádzajúcej z ich spoločenského prínosu a nákladov. Zasadíme sa o vytvorenie samostatnej prioritnej osi v rámci nastavovania nového obdobia implementácie štrukturálnych fondov na obnovu nehnuteľných kultúrnych pamiatok¹²¹. Opravíme areály spolu s parkami, informačnými a interpretačnými centrami, parkoviskami, prístupovými cestami a cyklotrasami, čo bude významným impulzom rozvoja cestovného ruchu a lokálnej zamestnanosti aj v regiónoch, v ktorých je problém s tvorbou pracovných miest. Dôležitým cieľom týchto rekonštrukcií je tiež to, aby naša krajina prestala pôsobiť ako prostredie, v ktorom dominujú zrúcaniny.

65. Metodiky obnovy pamiatok

V oblasti pamiatkovej obnovy absentujú jednotné metodiky a vlastníci sú tak de facto vystavení svojvôli pamiatkarov. V Českej republike vypracovali niekoľko desiatok metodík a prípadových štúdií, ktoré fungujú ako odporúčania(e) v jednotlivých prípadoch. Na Slovensku neexistujú usmernenia ani jednotné postupy, výsledkom čoho sú často protichodné postoje k tomu istému problému. Dôsledkom je demotivácia vlastníkov a potenciálnych investorov starať sa o pamiatky a paradoxne tak ochrana pamiatok pamiatkam nemusí pomáhať.

Riešenie

Prevezmeme kvalitné české metodiky pre obnovu pamiatkových skupín a jednotlivostí podľa kategorizácie pamiatok s cieľom uľahčiť investorom orientáciu v pravidlách pamiatkovej obnovy. Analogicky budeme vytvárať ďalšie metodiky pre obnovu pamiatok. Vytvoríme nový model financovania v rámci existujúcich dotačných schém pamiatkovej obnovy, so zavedením princípu kombinovaného financovania a naviazanosti pridelenia príspevkov z verejných financií na výsledkové ukazovatele – prínos pre komunitu, verejnosť, účely cestovného ruchu a podobne.

¹²⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Middle_Rhine

¹²¹ Takýmto spôsobom môžeme na rekonštrukciu pamiatok získať niekoľko miliárd eur do konca nového programového obdobia.

66. Rôzne stupne pamiatkovej ochrany

Slovensko na rozdiel od Českej republiky nerozlišuje medzi kultúrnymi pamiatkami s lokálnym významom a národnými kultúrnymi pamiatkami. Slovensko nemá zavedený podrobný systém kategorizácie pamiatkového fondu podľa stupňa významnosti¹²².

Riešenie

Vytvoríme rôzne stupne pamiatkovej ochrany, určíme štatút pamiatok v tzv. osobitnom záujme štátu a na stupne naviažeme rozdielne kritériá a nároky pamiatkových obnov. Urobíme analýzu, ktorá posúdi finančný prínos poistenia pamiatok a v prípade, ak to nebude finančne efektívne, nastavíme mechanizmy na prípadné sanácie, ako náhradu poistného plnenia.

Presadíme uvoľnenie podmienok obnovy pamiatok v prípadoch, keď by prísne nariadenia pamiatkovej obnovy obmedzili efektívne využitie pamiatky alebo ohrozili jej existenciu. V opodstatnených prípadoch, keď by hrozilo chátranie, či zničenie pamiatky, jej umožníme získať prestavbou aj nové, modernejšie funkcie.

¹²² ÚHP: Revízia výdavkov na kultúru, Záverečná správa, 2020

3. Osobné slobody

67. Registrované partnerstvá

Právo na Slovensku neuznáva rovnocenné postavenie vzťahov ľudí, ktoré sú založené na inom ako tradičnom modeli rodiny s heterosexuálnymi partnermi. V rodinných vzťahoch táto diera v zákonoch necháva deti vyrastajúce v týchto rodinách bez právneho zázemia - teda v neistote, čo s nimi bude v rôznych kritických situáciách, ktoré prináša bežný život.

Riešenie

Nediskriminačne a s dôrazom na rešpekt k dôstojnosti človeka upravíme v právnom poriadku práva týkajúce sa ľudských vzťahov, vrátane registrovaného partnerstva osôb rovnakého pohlavia, aj práva na adopciu detí. Umožnením registrovaného partnerstva budú mať ľudia s náklonnosťou k rovnakému pohlaviu možnosť chrániť svoje vzťahy aj právom. Súčasne chceme, aby každé dieťa bolo chránené bez ohľadu na akýkoľvek právny charakter rodiny, v ktorej s láskou vyrastá.

68. Zníženie neprimeraných trestov pri drogách

Trestný zákon neodzrkadľuje aktuálne nastavenie hodnôt v spoločnosti tým, ako sú určené trestné činy a tresty za ich spáchanie. Osobitne sa to prejavuje pri drogových trestných činoch, kde nie je daný právny priestor sudcovi na primerané rozlišovanie prípadov dilerstva od užívania drog¹²³ a na posúdenie množstva a dôvodu ich užívania.

Riešenie

Budeme presadzovať jasné pravidlá (napríklad množstvá drog) pre rozlišovanie rôznych stupňov závažnosti priestupkovej alebo trestnej drogovej činnosti. Osobitne pri marihuane budeme presadzovať pri menšom množstve pre osobnú spotrebu priestupkovú zodpovednosť a súčasne otvoríme verejnú diskusiu o legalizácii marihuany v menšom množstve. V spolupráci so sektorom zdravotníctva umožníme legálne získavanie produktov z marihuany pre zdravotné účely.

69. Modifikácia Vatikánskych zmlúv

V roku 2001 bola prijatá tzv. Vatikánska zmluva, s dvoma dodatkami v – 2003 o pastoračnej službe v armáde a v 2004 o katolíckej výchove. Najmä prijatie dvoch dodatkov prebehlo bez širšej verejnej diskusie. Prijatím týchto zmlúv sa Slovensko vzdalo nadštandardnej¹²⁴ časti svojich práv oproti iným štátom, ktoré majú podobnú zmluvu so Svätou stolicou uzavretú a zaručilo sa, že bude financovať Rímskokatolícku cirkev (RKC). Vatikánske zmluvy sú tiež problémom pri utajovaní trestných činov

¹²³ Aktuálna vládna novela trestného zákona vyrieši tento základný problém, ak prejde parlamentom. Stále však zostane pri užívateľoch marihuany trestanie aj pri najmenších množstvách. <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/28165/1>

¹²⁴ https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/index_concordati-accordi_en.htm

duchovným z dôvodu spovedného tajomstva a pri zabezpečovaní zdravotnej starostlivosti z dôvodu výhrady vo svedomí¹²⁵.

Riešenie

Modifikujeme Vatikánske zmluvy tak, aby:

- neumožňovali utajenie trestných činov z dôvodu spovedného tajomstva,
- umožňovali finančnú odluku cirkví od štátu,
- bolo upresnené, že výhradu vo svedomí môže mať iba jednotlivec, nie inštitúcia.

70. Zmena financovania cirkví

Registrované cirkvi dostávajú každým rokom navýšené príspevky¹²⁶ aj napriek faktu, že počet veriacich každoročne klesá. Medzi rokmi 2011 a 2021 klesol počet veriacich o 400 tisíc.¹²⁷ Za rovnaké obdobie však stúpili príspevky cirkvám o 39 % a ďalej rástli, na rok 2023 sú príspevky cirkvám o 54 % vyššie, ako boli v roku 2011.

Navyše RKC sa systematicky nevymedzila voči extrémistickým vyhláseniam niektorých svojich kňazov, nevymedzuje sa striktno voči politikám, ktorých cieľom je zavedenie autokratických praktík a obmedzenie demokracie.

Riešenie

Namiesto súčasného financovania cirkví z verejných financií budú cirkvi financované z daňovej asignácie¹²⁸, ktorá sa výrazne zvýši. Namiesto súčasných 2 % z dane bude možné asigovať až 1 % zo základu dane¹²⁹.

Cirkvám tak bude umožnené získať aj viac financií, ale priamo od občanov.

Financovanie bude v súťaži s inými organizáciami, ktoré sú v súčasnosti financované z daňovej asignácie.

71. Jednoduchšia registrácia cirkví

Registrácia novej cirkvi je dnes natoľko sťažená, až sa stáva prakticky nemožnou. Na registráciu cirkvi je potrebné vyzbierať 50 tisíc osobne podpísaných čestných prehlásení. Tento počet by aktuálne splnili len štyri z 18tich registrovaných cirkví. Občania veriaci v neregistrované náboženské smery sa stávajú občanmi druhej kategórie. To sa týka veriacich v nové náboženské hnutia, ale prekvapujúco aj veriacich v niektoré svetové náboženstvá.

¹²⁵ Problém je spôsobený tým, že osobami, ktoré si môžu uplatniť výhradu vo svedomí, sú aj právnické osoby. Zdroj: <https://fb.watch/jDIHEAshF9/>

¹²⁶ <https://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti/financovanie/>

¹²⁷ <https://domov.sme.sk/c/22828289/veriacich-je-menej-no-statny-prispevok-cirkvam-neklesne.html>

¹²⁸ Daňová asignácia je mechanizmus, ktorý sa v súčasnosti využíva na priamu podporu mimovládnych organizácií a neziskového sektora.

¹²⁹ Zvýšenie na asignáciu tak bude výrazne vyššie, ako súčasný príspevok pre cirkvi.

Riešenie

Zavedieme dvojstupňovú registráciu cirkví. Na prvý stupeň bude potrebných 100 podpisov veriacich. Cirkvi po prvom stupni registrácie by mali práva na zhromažďovanie sa s cieľom vyznávania viery, realizáciu sakrálnych stavieb, prístup do verejnoprávnych médií, vykonávanie bohoslužieb (pohreby, krsty, ...)

O registráciu druhého stupňa sa bude môcť cirkev uchádzať po 3 rokoch od registrácie prvého stupňa a po splnení požiadavky na 20 tisíc členov. Po registrácii druhého stupňa by mohla cirkev zriaďovať účelové zariadenia, vlastné školy, vyučovať náboženstvo, mať vydavateľskú činnosť či zakladať kultúrne inštitúcie.

Ďalšie opatrenia k téme osobných slobôd sa nachádzajú v kapitole Zdravotníctvo (možnosť odmietnuť dystanáziu, ukončenie tehotenstva s využitím tabletky, rozhodovanie o svojich zdravotných zákrokoch už od 16tich, umožnenie pôrodov vedených pôrodnými asistentkami) a kapitole Spravodlivosť (registrované partnerstvá, zníženie neprimeraných trestov pri drogách, volebné právo od 16tich v eurovoľbách a komunálnych voľbách).